

Лекція № 5

Практичне застосування екологічної етики.

План:

1. Екологічна етика народні традиції і релігія.
2. Морально-релігійні мотиви захисту дикої природи
3. Екоетичні принципи ставлення до природи.
4. Етичні принципи заповідної справи.
5. Альтернативи збереження біорізноманіття

1. Екологічна етика
народні традиції і
релігія.

Утилітарні, групуються на одержанні прямої користі людині (її здоров'ю, благополуччю, господарству і т. д.)

Релігійні, групуються на поклонінні духам, тотемам, божествам, пов'язані з ім'ям Христа, Аллаха, Святої Діви Марії .

Основні види
екофільних традицій:

Екологічні, групуються на традиційних екологічних знаннях про гармонійне співіснування людини з навколишньою природою.

Етичні, групуються на добрі, боргу, справедливості, симпатії, жалості, турботі і любові по відношенню до тварин, рослин, природі в цілому, і не мають якої-небудь прямої користі для людини.

Утилітарні, групуються на одержанні прямої користі людині (її здоров'ю, благополуччю, господарству і т. д.)

ВПЛИВ РЕЛІГІЇ НА ЕКОЛОГІЧНУ СВІДОМІСТЬ.

Релігія, нарівні з екологією і філософією, є однією з найважливіших основ і джерел екологічної етики.

Живлючим ресурсом для розвитку екологічної етики і природоохоронної естетики можуть бути як світові, так і місцеві язичницькі релігії. Сконцентровані в них екофільні філософські погляди, підходи і моральні норми вимагають ретельного вивчення і популяризації.

Етика, укладена в релігіях, може розбудити в людях свідомість, відмінну від матеріального і технологічного мислення.

Релігія допомагає людям усвідомити, що їх контроль над живим і неживим світом небезмежний, і що їх зарозумілість і маніпулювання природою може обернутись проти них.

Релігія вселяє ідею, що ціль життя не в максимальному споживанні.

Оскільки між різними релігіями існують значні метафізичні, етичні, антропологічні і соціальні розходження, синтез екологічних концепцій і етичних положень, узятих із усіх релігій, може стати основою екологічної етики.

Еколого-етичні істини в різних релігіях.

Заповіді Біблії:

- Все творіння єдине.
- Творіння – це гарно.
- Ной і біорізноманіття.
- Добродісна людина шанує життя тварини.
- І нема в людини переваги – перед худобою.

Заповіді даосизму:

- Заборона на полювання.
 - Заборона на рибний лов.
 - Заборона на утримання птахів і звірів у клітках.

Еколого-етичні принципи індуїзму:

- Принцип "сарва-бхута-хита" – принцип гуманного ставлення до тварин, як найбільш висока форма етики поведінки у санскритських рукописах.
- Ідея реінкарнації (перехід душі людини у тварину) – вказує на неприпустимість жорстокого ставлення до тварин.
- Принцип святості життя – "зла людина, що убиває тварин, буде перебувати в пекельному вогні стільки днів, скільки волосся на тілі тварини".

Еколого-етичні принципи буддизму:

- Принцип виховання почуття жалю до всіх живих істот і ненасильницького ставлення до рослин.
- Доброта до тварин є джерелом заслуги – заслуги, необхідної людям для поліпшення їхньої долі в циклі переродження.
- Краса природи є джерелом величезної радості і естетичного натхнення.
- Принцип "ахімси" (ненасильства стосовно інших істот, "метти" (доброти і любові до інших істот), і "бадхічитти" (милосердя і жалю до інших істот).

Еколого-етичні принципи ісламу:

- Тварини мають свою душу (на відміну від християнства).
- Погано поводитись з тваринами означає не підкорятись волі Аллаха.
- Заборонено заподіювати тварині біль, убивати її, крім як у випадку одержання їжі: "Якщо ти любиш Аллаха, то не можеш не любити його творіння".

Етичні причини захисту природи в ісламі:

- Навколишнє середовище – це боже творіння і захищати його – значить зберігати його цінності як прояв божого духу.
- Усі частини природи існують для возвеличення свого Творця.
- Усі закони природи створені Богом і ґрунтуються на концепції абсолютної тривалості життя. Спроби порушити закон Бога повинні припинятися.
- Людство – не єдина спільнота живих істот у світі. І, як вважав пророк Мухаммед, – усі живі створіння гідні захисту і м'якого відношення.
- Повинен зберігатися баланс Всесвіту, створеного Богом, тому що "Усе ним виміряно".
- Природа створена не лише для нинішнього покоління.
- Ісламська екологічна етика побудована на тій концепції, що всі людські взаємини ґрунтуються на справедливості (адль) і рівності (іхсан), охорона природи повинна здійснюватись альтруїстично.

Екологічні, групуються на традиційних екологічних знаннях про гармонійне співіснування людини з навколишньою природою.

**Функції
екологічної освіти**

- формує адекватні екологічні уявлення;
- формує ставлення до природи;
- формує систему умінь, навичок і стратегій взаємодій із природою;
- розвиває комунікативні можливості людини;
- виконує важливу інформативну функцію;
- формує особистість молодої людини і громадянина

Екологічна освіта – це сукупність наступних компонентів:

- екологічні знання;
- екологічне мислення;
- екологічний світогляд;
- екологічна етика;
- екологічна культура.

- **Екологічні проблематиці в школі належить 8% з усього обсягу навчальних питань, і 6% навчального часу.**

Етичні, групуються на добрі, боргу, справедливості, симпатії, жалості, турботі і любові по відношенню до тварин, рослин, природі в цілому, і не мають якої-небудь прямої користі для людини.

Анкетування « Моє відношення до природи».

N п/п	Запитання	Відповіді та бали		
		Так	Ні	По-різному
1	Чи задумувалися ви про своє відношення до природи?	2	0	1
2	Чи поділяєте ви природні об'єкти на привабливі («красиві») і не привабливі (« не красиві»)?	0	2	1
3	Чи завжди ви відноситеся бережливо до природи?	2	0	1
4	Заслужує ,на ваш погляд, оточуюча природа і те, що відбувається в ній уваги?	2	0	1
5	Чи завжди звертаєте увагу на оточуючу вас природу?	2	0	1
6	Чи все в оточуючій вас природі цікавить?	2	0	1
7	Чи виникає цей інтерес у ваших вчинках?	2	0	1
8	Чи цінуєте ви різноманітність в природі?	1	2	0
9	Чи впливає природа на ваш настрій?	2	0	1
10	Чи можете ви пояснити, чим приваблюють вас ті чи інші об'єкти природи?	1	0	2
11	Чи втручаєтесь ви в ситуації, коли бачите, що хтось наносить шкоду природі?	2	0	1
12	Чи любите читати опис природи в книжках?	2	0	1
13	Чи впливає навколишня природа на ваші думки?	2	0	1
14	Чи впливає навколишня природа на вашу поведінку?	2	0	1
15	Чи часто ви відпочиваєте на природі?	1	2	0
16	Чи приходилося вам шкодити природі?	0	2	1
17	Чи є які-небудь заняття, які ви робите на природі?	2	0	1
18	Часто ви проявляєте байдужість до природи?	0	2	1
19	Ви приймали участь в охороні природи в школі?	2	0	1
20	Ви приймали участь в охороні природи в більш старшому віці (Навчання в університеті, коледжі)?	0	2	1
21	Любите ви розглядати пейзаж на картині?	2	0	1
22	Знайомі вам музичні твори, які пов'язані з природою?	2	0	1
23	Ви складалі вірші про природу, малювали?	2	0	1
24	Чи добросовісно відноситеся до виконання роботи по догляду за навколишнім середовищем?	2	0	1
25	Чи усвідомлено ви обради майбутню спеціальність (професію), яка пов'язана з охороною та доглядом за навколишнім середовищем?	2	0	1

Менше 20 балів. Дуже шкода, але судячи по – всьому, ні враження від спілкування, ні знайомство з природою через мистецтво (музика, література, живопис), ні отримані знання про оточуючий вас світ до цих пір не схвилювало вашого серця, Ви егоїстичні по відношенню до природи, не впізнаєте свого зв'язку з нею.

Від 21 до 29 балів. Ваше відношення до природи малосвідоме і не дуже активне. Приділяйте природі більше уваги. Постарайтеся знайти з нею привабливі для вас сторони, замисліться над явищами, які відбуваються в природі. Знайомтесь з творами мистецтва, які зображують природу. Звертайте увагу на те, як вона впливає на оточуючий вас світ.

Від 30 до 39 балів. Відношення до природи осмислюється вами глибоко і правильно. Деякі ваші відповіді говорять, що не все поки що добре. Постарайтеся бути уважнішими до природи і поведінки оточуючих людей. Активно виступайте в захист оточуючого середовища. Більше цікавтеся творами мистецтва, Читайте, слухайте музику, знайомтеся з роботами художників – анімалістів. Це допоможе зробити ваше відношення до природи більш глибоким і дійсним.

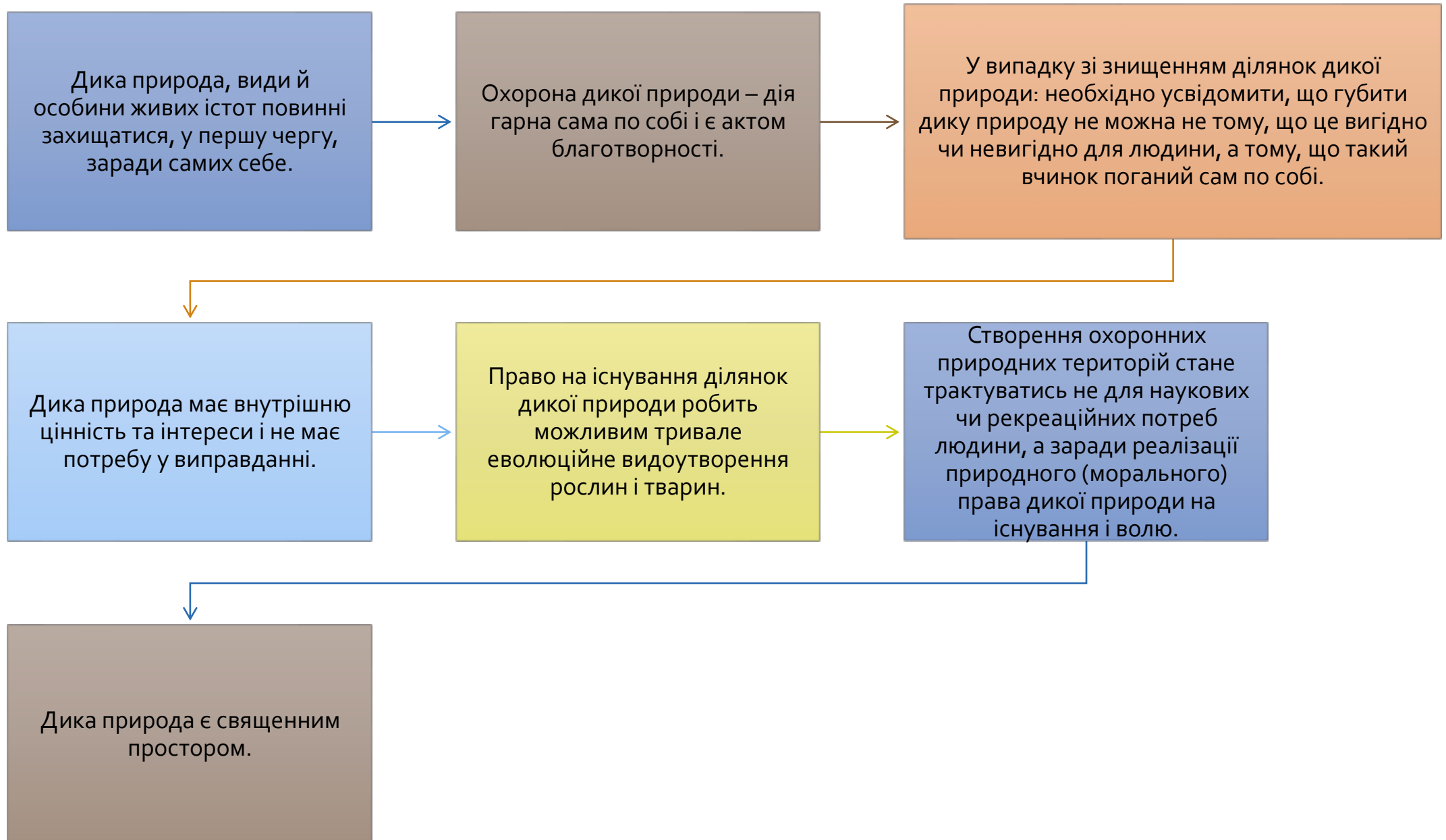
Більше 40 балів. Ваше відношення до природи недостатньо осмислене, деколи ви його переоцінюєте. Ваша емоційність нерідко заважає критично розглядати свої почуття , думки, вчинки. Більше аналізуйте їх, будьте самокритичні по відношенню до себе і своїм діям.

2. Морально-релігійні мотиви захисту дикої природи

Морально-релігійні мотиви захисту дикої природи є такі:

3. Екоетичні принципи ставлення до природи.

Частина екологічної етики, іменована нормативною, пропонує деякі загальні екоетичні правила і принципи відношення до природи:

Принцип неспричинення шкоди чи збитків жодній істоті в навколишньому природному середовищі чи екосистемі (в тому числі й опосередковано).

Принцип невтручання.

Принцип невторчання.

а) прямі зовнішні обмеження (клітки, пастки);

б) непрямі зовнішні обмеження (відсутність води, їжі);

Чотири види обмежень з боку людини:

в) прямі внутрішні обмеження (хвороби, проковтнуті отрути);

г) непрямі внутрішні обмеження (слабкість, недієздатність внаслідок ушкодження органів чи м'язів).

Частина екологічної етики, іменована нормативною, пропонує деякі загальні екоетичні правила і принципи відношення до природи:

Принцип невторчання.

Принцип неспричинення шкоди чи збитків жодній істоті в навколишньому природному середовищі чи екосистемі (в тому числі й опосередковано).

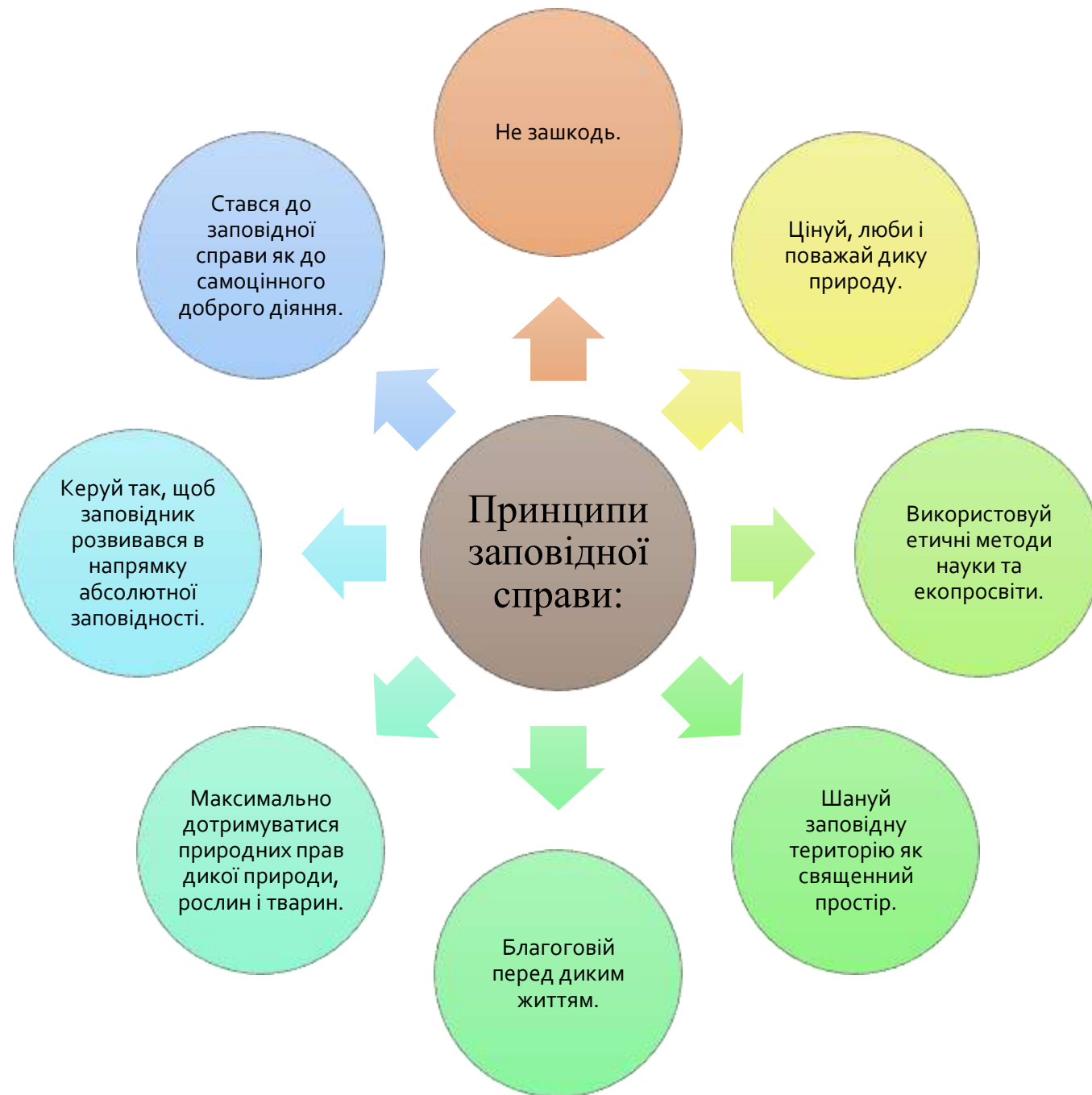

4. Етичні принципи заповідної справи.

Мета етичних принципів заповідної справи – створення внутрішніх, моральних бар'єрів, особливих "табу", що забороняють чи регламентують певні дії стосовно заповідників і інших природоохоронних територій (ПОТ) з позиції моралі, створення особливих етичних традицій у заповідній справі й охороні дикої природи.

Не зашкодь.

- Якщо передбачувані позитивні результати від насильницького втручання людини в дику заповідну природу невизначені, важко прогнозовані чи мають не дуже багато шансів на успіх, то буде справедливим не втручатися і дозволити дикій природі заповідника самій вирішити проблеми, що виникли

Цінуй, люби і поважай дику природу.

- Заповідники створюються з єдиною метою – для виживання дикої природи, і аж ніяк не для виживання людства чи проведення наукових досліджень. Заява про те, що ділянка дикої природи заповідається заради майбутніх поколінь людей з позицій екологічної етики, є саморуйнівною.

Використовуй етичні методи науки та екопросвіти.

- Цей етичний принцип найбільш актуальний у заповіднику, де заради збереження дикої природи методи наукових досліджень повинні бути етично контрольовані (як це робиться в медицині, де існують біоетичні обмеження на медичну науку і практику).

Шануй заповідну територію як священний простір.

- Дика заповідна природа може вважатися святою дякуючи її унікальним властивостям і цінностям, а не лише як свідчення чи символ деякої вищої влади.

Благоговій перед диким життям.

- Важливий лише для створення моральних бар'єрів, що регламентують поведінку людей.

Максимально дотримуватися природних прав дикої природи, рослин і тварин.

- Права природи, так само як відповідні права людини, є невід'ємними і невідчужуваними.

Керуй так, щоб заповідник розвивався в напрямку абсолютної заповідності.

- Абсолютна заповідність – це умова існування дикої, вільної природи в сучасному світі за допомогою організації заповідника. Ціль абсолютної заповідності – реалізація права дикої природи на існування в умовах максимальної волі, що дозволяє здійснити дикій природі своє еволюційне приречення.
- Не прагни до одержання наживи від заповідної території. Заповідну територію неетично використовувати з метою економічної вигоди. Тому багато намагань одержати гроші від екотуризму в заповідниках, продажу заготовленої в заповіднику сировини чи інших видів користування заповідниками є аморальним.

Стався до заповідної справи як до самоцінного доброго діяння.

Створення заповідних ділянок для захисту дикої природи є особливим справедливим, самоцінним, добрим діянням відповідно до вищого закону, як частина вічного конфлікту між правильним і неправильним, гарним і поганим.

ПОЯСНЕННЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЕТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ

Усі принципи призначені насамперед для заповідників як вищої форми охоронних природних територій. У міру зниження рівня ПОТ: заповідники – національні парки – заказники – пам'ятники природи і т. д., дані принципи виконуються меншою мірою.

Екологічні чи економічні принципи описують, що є насправді. Етичні наказують, що повинно бути, до чого треба прагнути. Вони є ідеальними і не можуть бути реально досягнуті, а лише вказують вірний напрямок руху.

Жоден з даних принципів не є абсолютним. Моральні зобов'язання, що випливають від одного з них у певних випадках, цілком обґрунтовано можуть бути порушені, коли вступають у конфлікт із зобов'язаннями, що накладаються іншими. Тобто, якщо в конкретній ситуації вимоги, що диктують інші принципи, виявляються більш зобов'язуючими, то ми маємо діяти всупереч вимогам, що виходять від першого принципу.

При ухваленні остаточного рішення, що стосується менеджменту заповідної території, повинні враховуватись не лише економічні, естетичні, екологічні чи інші мотиви, але й етичні принципи заповідної справи, що дають ціннісну моральну оцінку рішенням, що приймаються.

Етичні принципи заповідної справи не є командними чи способами примушування людей сповідати екологічну мораль, тому що екологічна етика взагалі не допускає елементу примушування. Кожна людина приєднується до них добровільно.

Необхідно пам'ятати, що несправедливість, здійснена в одному заповідному об'єкті, є погрозою й образою для справедливості повсюдно.

Заповідні або охоронні території це природні комплекси-ландшафти, в яких охороняють і вивчають усі їх елементи:

- атмосферу,
- гідросферу,
- ґрунти,
- рослинний і тваринний світ,
- також їхній взаємозв'язок та взаємовплив між собою.

Природно-заповідний фонд

- ділянки суші й водного простору,
- природні ландшафти і об'єкти, які мають особливу

- природоохоронну,
- наукову,
- естетичну,
- рекреаційну
- та іншу цінність й виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду рослинного, й тваринного світу,
- підтримання загальноєкологічного балансу й забезпечення мініторингу довкілля.

Головним нормативно-правовим актом, що регулює створення ПЗФ

Закон України «Про природно-заповідний фонд України».

Саме він визначає всі правові умови існування заповідних територій.

Закон України «Про Червону книгу України»

міжнародні конвенції — визначають спектр обставин, що є підставами для оголошення об'єктів ПЗФ.

Питання функціонування ПЗФ визначається також ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища України» (надалі ЗУ «Про ОНПС») та Земельним кодексом України⁵ (надалі ЗКУ)

Статті про створення заповідної території відповідно до міжнародних конвенцій і угод

Стаття 2	Конвенції про водно-болотні угіддя міжнародного значення, головним чином як середовища перебування водоплавних птахів (надалі — Рамсарська конвенція)
Стаття 4	Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (надалі — Бернська конвенція)
Стаття 2	Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (надалі — Боннська конвенція)
Стаття 5	Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (надалі — Конвенція про всесвітню спадщину)
Стаття 4	Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (надалі — Карпатська конвенція)
Стаття 4	Протоколу про охорону біорізноманіття Конвенції про захист Чорного моря від забруднення (надалі — Чорноморська конвенція)
	Програмою ЮНЕСКО «Людина і біосфера»

5. Альтернативи збереження біорізноманіття

*Екологічна етика проти
економіки*

Альтернативи збереження
біорізноманіття.

- Вирахування економічно високої цінності біорізноманіття (розрахунки відразу змусять місцеві влади поліпшити охорону природи?)
- Морально-етичне виховання.

Позиції економістів в охороні
біорізноманіття і дикої природи:

- Економічні (оцінка цінності об'єктів охорони).
- Антропоцентричні (оцінка з позицій людини).

Заповідні території служать банками генетичної інформації природи, матеріальною базою її рекреації.

- Завдання щодо збереження біорізноманітності це:

- планування і збалансоване використання природних ресурсів;

- боротьба зі зменшенням площі лісів;

- невиснажливе використання природних екосистем та ведення сільського господарства;

- зниження рівня техногенних забруднень води, ґрунту й повітря тощо.

Природно-заповідний фонд України (ПЗФ) станом на 1 січня 2021 року в Україні нараховується

В Україні спостерігається значне відставання розвитку системи територій та об'єктів ПЗФ порівняно з країнами Європи, де показник заповідності (відношення площі земель природно-заповідного фонду до площі держави) становить у середньому 21 %. Показник заповідності планується довести до 15% міжнародних норм до 2025 р.

У складі природно-заповідного фонду

Природні об'єкти:

- ✓ 5 біосферних заповідників,
- ✓ 19 природних заповідників,
- ✓ 53 національних природних парків,
- ✓ 3398 заказники,
- ✓ 3580 пам'ятки природи,
- ✓ 85 регіональних ландшафтних парків,
- ✓ 802 заповідних урочищ,

Штучні об'єкти:

- 28 ботанічних садів,
 - 13 зоологічних парків,
 - 62 дендропарків
 - 588 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва
-

8633 об'єкта

За незалежності України природно-заповідний фонд країни нараховував 6100 об'єктів загальною площею 1413 тисяч га, що складало всього 2,34% території.

У 1997 р. останній показник досяг 3,2%,

в 2003 р. – 4,2%. Загальне число об'єктів природно-заповідного фонду до 2003 р. склало 7010.

2021 рік
8863,
6,8%
≈4,5 млн. га

Раціональне природокористування є одержання більшого економічного зиску для більшого числа людей протягом більшого часу.

У цьому випадку економічний підрахунок доречний. Охорона природи – захист природи заради неї самої (моральний аспект).

Заповідна справа – це завжди збиткова "галузь".

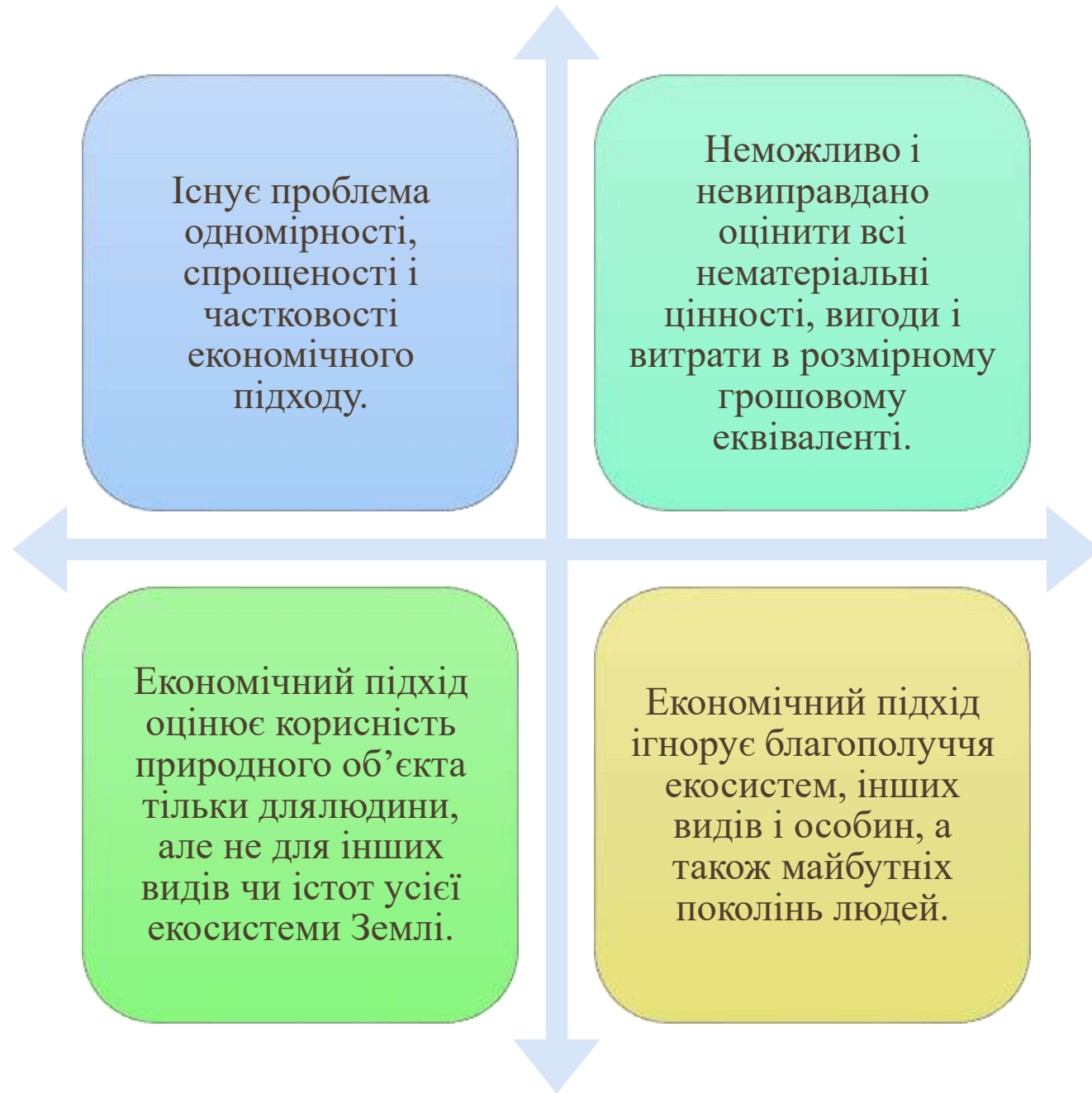
Важливість її, як правило, доводиться не з погляду економіки, а з культурних, патріотичних, політичних, релігійних, етичних і інших позицій.

Обмеження і недоліки економічного методу оцінки природи

Сучасна економіка націлює на те, що людина важливіша за природу і природа існує лише для неї.

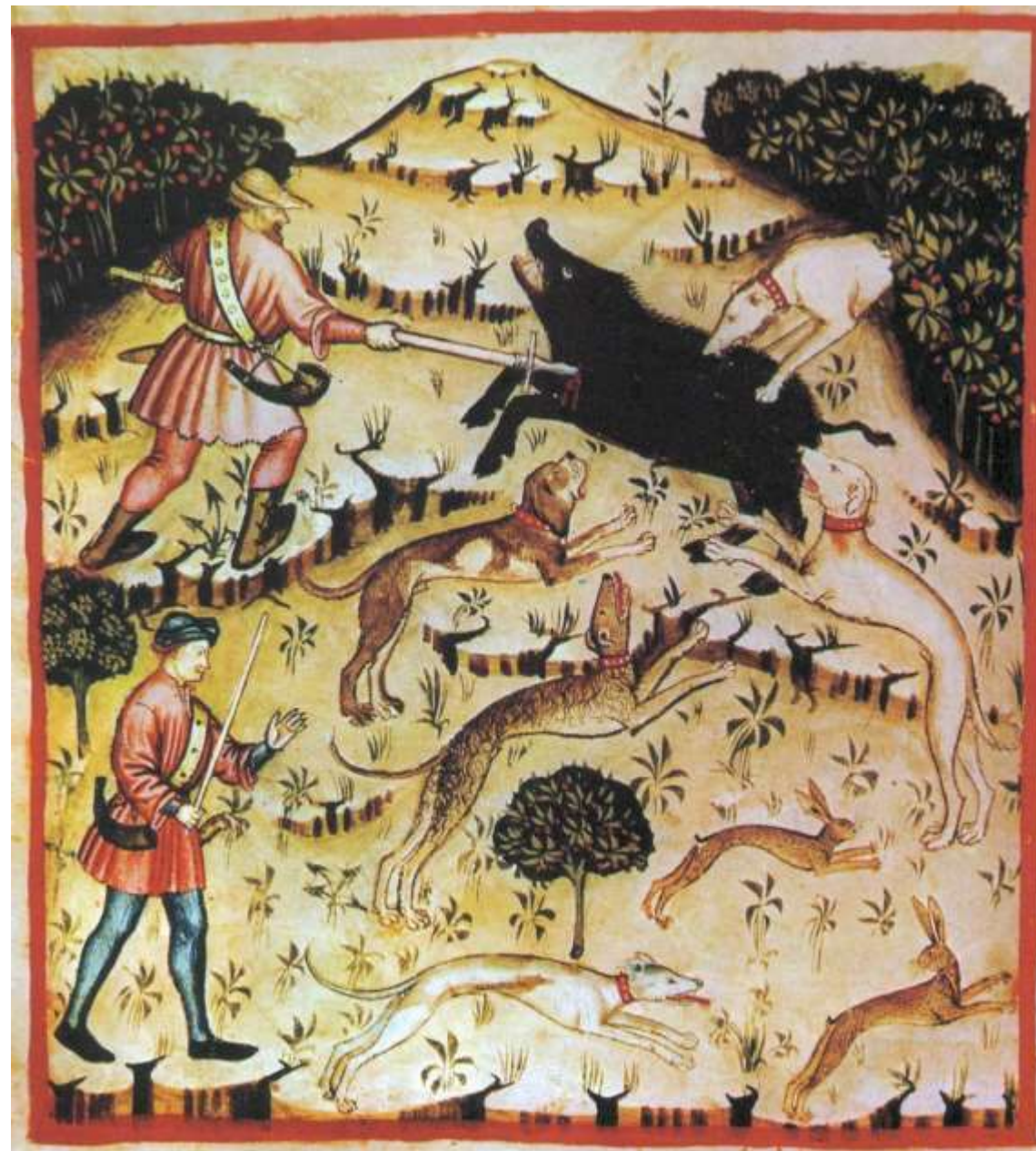
Економічна система є лише частиною загальної складної соціобіогеосистеми. Тому повна економічна оцінка діяльності людини навіть теоретично неможлива. В області екології деякі вчинки, економічні витрати на які більші, ніж вигода, можуть бути морально правильними, і навпаки, деякі вчинки, економічна вигода яких більше ніж витрати, можуть бути морально неправильними. Звідси економічний підхід, що прагне до переваги вигоди над витратами, і не враховує етичні обмеження, може мати негативні моральні наслідки.

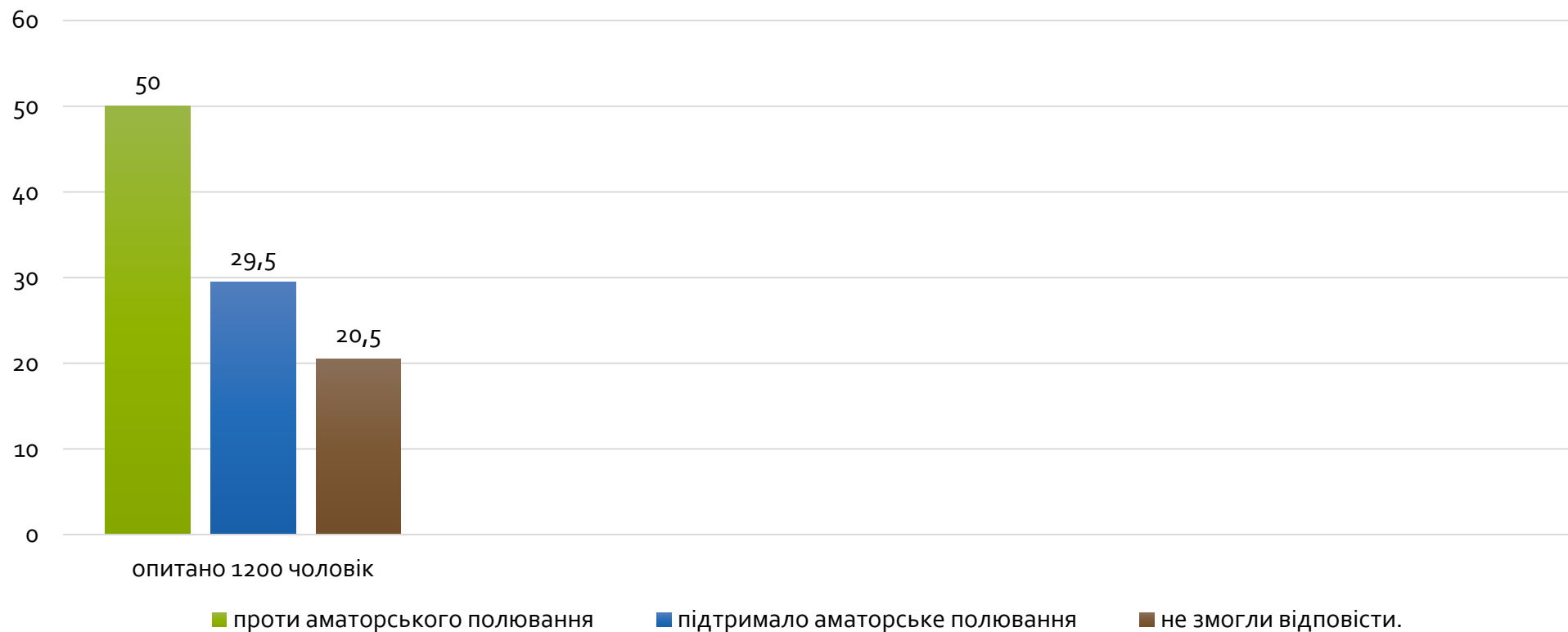
Екологічна етика проти аматорського полювання. Аматорське полювання вигідне людині з погляду розваги, але не вигідне для тварин і неправильне з погляду етики. Воно порушує права тварин на життя, на захист від страждань звини людини, на достоїнство.

Майбутнє аматорського полювання залежить від того, на чію сторону встане більшість громадян, і чії доводи вони будуть вважати більш переконливими – прихильників чи супротивників аматорського полювання.

Макет заголовка та вмісту з діаграмою

В Україні в 2000 р. проведені за замовленням соціологічні дослідження стосовно аматорського полювання

Проблеми при оцінці етичності полювання

Полювання у народів (алеути, індіанці, австралійські аборигени і ін.), для яких полювання є найважливішим засобом до існування

Незрозумілою є відповідь на філософське питання – якщо всі живі істоти з метою підтримки свого життя мають право забрати життя іншої істоти, то чому такого ж права потрібно позбавляти людину?

Відмовляючись убивати заради їжі диких тварин, за логікою речей людина повинна також відмовитися від убивства сільськогосподарських тварин (свиней, корів і ін.). Як альтернатива – вегетаріанство?

Основні шляхи популяризації екологічної етики:

Впровадження ідей екологічної етики в групи активістів.

Розробка і введення курсів екологічної етики в шкільні і вишівські програми, підготовка фахівців з екологічної етики. Варто привертати увагу до екологічної етики в межах самої біології, екології, проводити секції екологічної етики на різних природоохоронних конференціях.

Засновувати регіональні бібліотеки і загальнодоступні сайти в Інтернеті з екологічної етики.

Досліджувати і використовувати роль святих природних місць, народних екологічних традицій у розвитку екологічної етики.

Залучати до поширення ідей екологічної етики представників різних релігійних конфесій, культурних лідерів і активістів цивільних рухів.

Створювати організації, що займаються екологічною етикою.

Включити питання екологічної етики в політичний аналіз і політичні діалоги.

Розвивати співробітництво експертів з екологічної етики з людьми, що приймають рішення, проводити екоетичний аналіз прийнятих рішень.

Проведення в життя принципів і ідей екологічної етики може стати одним з важливих завдань екологічного громадського руху.

